

mondhatjuk — a legnagyobb kultúrnemzetek felett áll könyvolvasási és vásárlási készségével. *A magyarság könyvolvasó nemzeté lett, könyvbarát, könyvvásárló a szó legmagasabb, legteljesebb értelmében.* Nemcsak az úgynevezett felső tízezrekre vonatkozik ez, mert ezekből nem telhetik az a fogyasztás, amely termelésünk mennyiségét, sokféleségét, színvonalát és aránylagos meg abszolút olcsóságát lehetővé teszi.

A magyar könyvkultúra sokkal jelentőségesebb, semmint azt általánosságban hisszük és tudjuk s jelentőségét csak fokozza még az a körülmény, hogy határaink szűkítése és gazdasági viszonyaink romlása mellett is változatlanul fenntartjuk a termelés mennyiségének és minőségének azt a színvonalát, melyet békeidőben kiküzdeni sikerült.

COURBET MAGYAR VONATKOZÁSÚ RAJZAI

IRTA ELEK ARTÚR

Párisban, kissé elkésve, ez évben készülnek kiállítással Gustave Courbet halála ötvenedik évfordulójának megünneplésére (Courbet 1877-ben halt meg) s úgy tudjuk, a magyar gyűjtők anyagából kisebb emlékkiállításra készül Szépművészeti Múzeumunk is. Ettől az alkalomtól függetlenül is megérdemli a megemlítést Courbet művészetének néhány magyar vonatkozású kisebb alkotása. Courbet úgy szólva eredettől fogva szabadgondolkodó volt. A vallást általában megvetette, de annál is inkább az egyház szolgáit. Az apja is hasonló észjárású férfiú volt s valószínűleg ő nevelte gyermekfiába ezeket a gondolatokat. Antiklerikális érzelmeinek 1863-ban adott először feltűnő alakot Courbet. Akkor festette meg hírhedt képét, a *Retour de la Conférence*-ot. A kép utóbb elégett s ma már csak egy kisebb méretű replikája ismeretes.* Azt a jelenetet ábrázolta meg rajta karikatúrává fajuló célzatossággal, amint hét katolikus pap — plébánosok és káplánok — a szokásos heti értekezletük egyikéről (a szomszéd faluból) gyalog és számárháton hazafelé igyekeznek. Igen vidámak mind, néhányuk annál is több. Mozdulataikban és arckifejezésükben Courbet nagy kedvteléssel érzékítette meg a helyzet groteskségét. Festményét egyenesen botránykóznak szánta. Vele akarta megbosszulni azt a megalázást, amely nem sokkal előbb hivatalos részről érte. A képet beküldte a párisi

* Léonce Bénédite: Courbet, Paris.

Salonba. De ott — mint előre tudta — visszautasították, sőt nem fogadták el a Salon des Refusés kiállítására sem. Az indulatos művész azzal a fenyegetéssel válaszolt, hogy több képen megfesti ugyanannak a tárgynak többi változatát.

Fenyegetését csak részben váltotta valóra. Az 1868-i gandi kiállításra tizenegy festményével tíz rajzot is küldött. A rajzokhoz, úgy látszik, ő maga szöveget írt s a szöveg azután a fára metszett rajzok kíséretében két füzetre osztva meg is jelent a brüsszeli A. Lacroix, Verboeckhoven et Cie cég kiadásában. Az egyik füzetnek »Les Curés en goguette« (A jókedvű papok) volt a címe, a másiké : »La Mort de Jeannot.« Az előbbiben az értekezleteiken dőzsölő papokat csúfolja ki Courbet szöveggel és hat fára átvitt rajzzal. Bennünket, magyar vonatkozásánál fogva, inkább az utóbbi füzet érdekel. Az alcíme a füzet célzatáról is tájékoztat : »Les Frais du Culte« (Az istentisztelet költsége.). Együgyű és valószínűtlen kis történetet beszél el benne a szerző egy Waltzer nevű magyar katonaorvosról, ki az 1814-i franciaországi hadjáratban lövés következtében két szeme világát elvesztette. Courbet szimpátiáját éreztető jelzőket használ leírásában. Azt mondja róla, hogy »modorának előkelőségével és magatartásának eleganciájával tűnt föl«. Továbbá, hogy »hat láb volt a magassága, s szabályos arcvonásai értelmességet és szelidséget fejeztek ki«. »Mint majd minden *német* tiszt — füzi hozzá francia alaposággal — kitünő nevelésben részesült.« S ez a kitünő nevelésben részesült előkelő tiszt rábeszélte magát egy Jeannette nevű egyszerű francia leánnyal, ki ápolója volt a kórházban, hogy ne térjen vissza hazájába, hanem maradjon vele Franciaországban. Az egykori katonaorvosból azután világtalan házaló lesz, ki patkánymérget árulva járja a falvakat. Jeannette a kísérője. Egyházi áldás nélkül élnek egymás mellett életüket szegényen, de elégedetten. A megöregedett Waltzer, kit nehezen kiejthető neve miatt a falvak gyermekei Jeannot-nak nevezték el (a feleségéről), megbetegszik s az asszony elhívja ágyához a plébánost. Az magával viszi a pár megkuporgatott vagyonszáját azzal, hogy misét mondat rajta a bűnös haldokló lelke üdvösségeért. Mikor azután az orvos gyógyszerrel ír, amely talán még megmenthetné a beteget, az orvosságra nincsen pénz. A plébános nem adja vissza, hanem a közeli zárdába utasítja az asszonyt. De ott olyan ridegen bánnak el vele, hogy a felbőszült falunépe meg akarja ostromolni a zárdát. Jeannot meghal és néhány év múlva követi a sírba a hűséges Jeannette is. A történethez ragasztott utószó valószínűvé teszi azt a föltevést, hogy Courbet ezzel a pamflettel bosszút kívánt állni azon a valakin, akit ő az »aubini plébánosnak« nevez a kis történetben.

A történetnek semmi köze az irodalomhoz, magának Courbetnek antiklerikalizmusára nézve sem tartalmaz semmi újat. Bennünket említett magyar vonatkozásánál fogva érdekel. A művészet történetét pedig Courbet rajzainál fogva, melyeket fametszetek alakjában reprodukál a kis füzet. A négy rajz két legszebbjét be is mutatjuk. Az egyik a házalóvá lett orvost ábrázolja, amint gereblyéje fogaihoz kötözött patkánytetemekkel járja be a határt és ezzel a meggyőző jelbeszéddel igazolja patkánymérgének hatásosságát. A másik rajz Jeannot halálát ábrázolja, s ennek a szép kompozíciónak az adja meg a művészet-történeti jelentőségét, hogy Courbet utóbb meg is festette.*

CSEHSZLOVÁKIA SAJTÓJA

ÍRTA PODHRADSKY GYÖRGY

A kármilyen szempontból nézzük is a dolgot, kétségtelen, hogy kevés ország akad ma Európában, melynek sajtója olyan érdekes megfigyelésekre adna alkalmat, mint a cseh-szlovák köztársaság hírlap-irodalma. Ebben a tekintetben a mondottak hangsúlya a mán, a jelenen nyugszik. Igaz ugyan, hogy a cseh sajtónak, vagy a régi felvidéki magyar, szlovák, német sajtónak multja is érdekes önmagában véve s a történetírás ezek feldolgozásával, sajnos, még mindig adósunk : ez a mult azonban mégis csak sablonos s valamivel későbbi kivirágzása Nyugat-Európa hírlapirodalmának. Csehszlovákiának publicisztikai jelene mind a tartalmat, mind az irányokat illetően kevésbé ismert ; eltérő Európa többi országaitól s talán csak Lengyelország és Jugoszlávia hírlapirodalmának jelenével vethető egybe.

Ennek oka nagyon egyszerű s tulajdonképpen egy évszámiban, 1918-ban gyökeredzik. Az 1918 után beállott változásokat viszont többféle irányban elemezhetjük. Nézzük meg azonban előbb, mit jelentett a cseh sajtó 1918 előtt. Jelentette egy egyébként kulturált és szorgalmas népnek csupán *regionális érdekű és értékű* publicisztikai megnyilatkozását, amely teljesen nélkülözte a horizontális nagyvonalúságot s eszközeiben, tartalmi és formai szempontból, érdekkörét s a feldolgozás módját illetően évtizedekkel hátramaradt pl. a szomszédos hatalmas németbirodalmi, a bécsi, de még a magyar sajtó mögött is. Hogy más szóval éljünk, nem modernizálódott s 1914-ben is a hatvanas évek pub-

* Georges Riat : Gustave Courbet, Paris, 1906.